

УДК 7.05:745/749:378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-2-13>

Людмила ЛІСУНОВА,

orcid.org/0000-0003-1216-3387

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

(Харків, Україна) *vosход2009@ukr.net*

Людмила ГАПОНОВА,

orcid.org/0000-0002-6038-2624

кандидат технічних наук, доцент,

завідувачка кафедри комп'ютерної графіки

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

(Харків, Україна) *gaplyudmila@gmail.com*

Сергій АНДРІЄНКО,

orcid.org/0000-0002-4310-3128

викладач кафедри комп'ютерної графіки

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

(Харків, Україна) *andrisherjjsv@gmail.com*

ЕТНОДИЗАЙН У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРОМИСЛОВОГО ДИЗАЙНУ

У статті охарактеризовано що етнодизайн відіграє ключову роль як дієвий інструмент формування дизайнерської, художньо-естетичної культури, а також розвитку національної ідентичності та самосвідомості молодого покоління. Включення етнодизайну в навчальний процес сприяє всебічному творчому зростанню студентів та формує глибше розуміння українського візуального коду та культури. Промисловий дизайн – це напрям діяльності, що тісно пов'язаний із розвитком технологій і орієнтований на створення універсальних, інтернаціональних рішень. Утім, у майбутньому все більше уваги може приділятися впровадженню в продукцію рис національної ідентичності та культурної унікальності. Уже сьогодні спостерігається становлення національної дизайнерської школи, що особливо помітно у студентських творчих проектах, де через візуальні образи відображаються світоглядні та ментальні особливості українського народу. У цьому контексті особливу роль відіграє етнодизайн – напрям, що поєднує традиції національної культури з сучасною дизайнерською мовою. Основою його концепції є використання елементів, які передають глибинний етнокультурний зміст через об'єкти дизайну: традиційні орнаменти, національні кольорові палітри, локальні символи та народні мотиви. Етнодизайн передбачає інтеграцію форм, орнаментів, кольорових схем і технік декоративно-прикладного мистецтва у виробництво сучасної промисловості. Знайомство студентів із традиційною символікою, візерунками, кольорами й формами не лише розширює їх професійні знання, а й формує міждисциплінарні компетентності, необхідні для успішної діяльності у сфері сучасного дизайну. У освітньому контексті це сприяє розвитку в студентів-дизайнерів комплексних інтегративних якостей, які виявляються у формуванні національно-культурних стереотипів, національної самоідентифікації та самосвідомості, а також почуття глибокої органічної єдності з українською культурою в усіх сферах їх майбутньої творчої діяльності.

Ключові слова: етнодизайн, промисловий дизайн, теоретичні основи.

Lyudmila LISUNOVA,

orcid.org/0000-0003-1216-3387

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Ukrainian Decorative Applied and Graphic Arts

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) vocxod2009@ukr.net

Lyudmila GAPONOVA,

orcid.org/0000-0002-6038-2624

Ph.D. in Technical, Associate Professor;

Head of the Department of Computer Graphics

Kharkiv National Automobile and Road University

(Kharkiv, Ukraine) gaplyudmila@gmail.com

Serhiy ANDRIENKO,

orcid.org/0000-0002-4310-3128

Lecturer at the Department of Computer Graphics

Kharkiv National Automobile and Road University

(Kharkiv, Ukraine) andrisergejjsv@gmail.com

ETHNODESIGN IN TRAINING OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF INDUSTRIAL DESIGN

The article describes that ethnodesign plays a key role as an effective tool for the formation of design, artistic and aesthetic culture, as well as the development of national identity and self-awareness of the younger generation. The inclusion of ethnodesign in the educational process contributes to the comprehensive creative growth of students and forms a deeper understanding of the Ukrainian visual code and culture. An industrial design is direction of activity, that closely constrained with development of technologies and oriented to creation of universal, international decisions. However, in the future all more attention can be spared to introduction in the products of lines of national identity and cultural unicity. Already today there is becoming of national designer school, that especially notedly in student creative projects, where through visual offenses the world view and mental features of the Ukrainian people are represented. Basis of his conception are the uses of elements, that pass deep етнокультурний maintenance through the objects of design: traditional decorative patterns, national coloured palettes, local symbols and folk reasons. A етнодизайн envisages integration of forms, decorative patterns, coloured charts and technician of the decorativelyapplied art in the wares of modern industry. The acquaintance of students with a traditional symbolics, patterns, colors and forms not only extends them professional knowledge but also forms interdisciplinary to the competence, necessary for successful activity in the field of a modern design. In an educational context it assists to development for the students-designers of complex інтегративних internalss, that appear in forming of national and cultural stereotypes, national self-definition and consciousness, and also sense of deep organic unity, with the Ukrainian culture in all spheres them future creative activity

Key words: ethnodesign, industrial design, theoretical foundations.

Вступ. Термін «етнодизайн» походить від поєднання слів «етнічний» та «дизайн» (Мельничук, 1974:294). Частина «етно» вживається в значенні народний або національний і походить від грецького слова *ethnos*, що означає народ або історично сформовану спільноту, що проживає на певній території (Зязюн, 2000:217). Зважаючи на це, етнодизайн є важливим і ефективним інструментом самовираження та самоідентифікації сучасної етнокультури в матеріальному середовищі людини. Етнодизайн – це адаптація та інтеграція елементів національної культури, особливо декоративно-прикладного мистецтва (форм, орнаментів, кольорових гам, традиційних технік) у сучасні промислові вироби. На новому, постіндустріальному етапі розвитку суспільства в проектному

концептуалізмі простежується принцип, який протистоїть технократичній свідомості, оскільки забезпечує взаємопроникнення культурних реалій різного рівня, гнучкість, різноманітність, подібні до ренесансного універсалізму, високий професіоналізм, прояви національної ідентичності, новизну (Сиваш, 2018:418-420). Опановуючи теоретичними та практичними основами проектування об'єкта навколишнього середовища, студенти розуміють етапи планування дизайну та ознайомлюються з сучасними концепціями та напрямками дизайну, а також водночас навчаються гармонійно поєднувати ці знання з кращими традиціями автентичного прикладного мистецтва свого краю. Особливості підготовки дизайнерів у ВНЗ розкрито в працях А. Бровченка, В. Голо-

бородька, В. Косюка, М. Курача, А. Рубцова, В. Сидоренка та ін. Аналіз наукових праць свідчить, що питаннями різних аспектів етнодизайну займалися дослідники: Є. Антонович, А. Бровченко, А. Реденченко, Л. Оршанський, Л. Силко, В. Туташинський. Галузь промислового дизайну сприяє розвитку професійних навичок у фахівців, здатності у них швидко адаптуватися до потреб сучасного ринку праці та впливати на трансформацію предметно-просторового середовища – простору, який відіграє значну роль у формуванні свідомості та світогляду особистості. Незважаючи на те, що аспект етнодизайну в галузі дизайн-освіти присвячено чимало наукових досліджень, фундаментальних робіт у цій сфері все ще мало.

Мета статті є розробка теоретичних основ етнодизайну як наукової дисципліни на основі розкриття його значення у підготовці фахівців у галузі промислового дизайну.

Виклад основного матеріалу. Промисловий дизайн – це галузь, яка тісно пов'язана з технологічним прогресом і зосереджена на створенні універсальних рішень, що мають міжнародний характер. Водночас не виключено, що в майбутньому посилюватиметься тенденція до надання промисловій продукції національної самобутності та культурних особливостей. Сьогодні ми можемо спостерігати процес формування національної дизайнерської парадигми. Цей стиль яскраво простежується у творчих роботах студентів, які через візуальні образи передають світогляд і менталітет свого народу. У цьому контексті особливого значення набуває етнодизайн. Його головне завдання – знайти гармонійне поєднання традицій національного стилю та сучасних світових тенденцій у дизайні. Мовою форм, кольорів, символів, орнаментів етнодизайн прагне передати глибинні змісти української культури в актуальному та зрозумілому світові форматі (Хом'як, 2015:21-26).

У сучасних умовах розвитку виробництва саме етнодизайн визначає якість промислових товарів, де промисловий дизайн зосереджений на розробці: меблів, обладнання, елементів інтер'єру та екстер'єру житлових і громадських приміщень; господарські товари (меблі, іграшки, посуд, електротехнічне та освітлювальне обладнання); елементи ландшафтного дизайну (малі архітектурні форми, павільйони, кіоски, міські ансамблі, кінетичні об'єкти); транспортні засоби (наземні, повітряні, водні, підводні); рекламні вироби (білборди, лайтбокси, призматичні щити, системи візуальної комунікації); обладнання для людей з обмеженими можливостями; інженерне обладнання та споруди; виробничо-технологічне обладнання;

дизайн контенту для комп'ютерних ігор (3D графіка); композиції та твори мистецтва. Етнодизайн як спосіб формування художньо-естетичної культури та національної самосвідомості проекту має стати невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

На думку М. Курач показниками проектного мислення є: систематичне оволодіння логічними операціями; наявність новизни, оригінальності та стильової родзинки в продуктах діяльності; здатності до проектування; розуміння цілеспрямованості та раціональності речей; знання способів створення естетичних речей у гармонії з навколишнім середовищем (Курач, 2015:273-278).

Етнодизайн – напрямок, який поєднує національне культурне надбання з сучасними візуальними рішеннями. Його концепція базується на низці ключових засобів, які дозволяють передати глибокі етнокультурні смисли через об'єкти дизайну.

– По-перше, це орнаментальні мотиви, використання традиційних візерунків, символів, композиційних схем (геометричних, рослинних, зооморфних). Орнамент виконує не лише декоративну функцію, а й семантичну та сакральну – закладена в нього символіка передає цінності, вірування, обереги.

– По-друге, колористика (національна палітра). Використання традиційних кольорових поєднань, характерних для певної культури чи регіону (наприклад, поєднання червоного, чорного та білого в українській вишивці). Кольори мають семантичне значення: червоний – життя, чорний – земля, білий – чистота.

– Важливо створювати форми на основі народного побуту. Використання силуетів і форм, що нагадують предмети традиційного вжитку: глечики, скрині, свічники, одяг. Це надає дизайну відчуття спадщини та визнання.

Ще одним ключовим інструментом етнодизайну є локальні символи та мотиви народної культури. Включає образи, сюжети та символи з фольклору, міфології та обрядів. Візуальні алюзії до пісень, легенд, традицій, ремесел:

– матеріальність (природні матеріали та текстури), акцент на натуральність: дерево, льон, глина, вовна, метал, текстури нагадують ручну роботу, народні ремесла, створюють відчуття автентичності;

– типографіка, стилізація шрифту, використання шрифту, стилізованого під кирилицю, гравюри та вишивки стають носіями національного коду;

– смислове навантаження (розповідність).

Етнодизайн не лише «прикрашає», а й розповідає історію – кожен елемент має своє значення, кожен предмет несе культурний контекст.

Наприклад, нині український орнамент, особливо Петриківський розпис, активно використовується не лише в народному мистецтві, а й у сучасному дизайні інтер'єрів, індустрії моди, архітектурі, містобудуванні, об'єктному дизайні. Він став візуальним символом української ідентичності.

Ось деякі приклади використання орнаменту в архітектурі (традиційній і сучасній). Житловий комплекс «Комфорт Таун», Київ-Барвісті фасади та розписи в під'їздах з елементами українських мотивів. Мурал з орнаментом в Києві (вул. Багову-тівська) – величезне панно, створене за мотивами української вишивки.

Сучасні об'єкти дизайну з петриківським розписом – це будівлі та об'єкти міського простору станції метро «Осокорки», м. Київ – одна зі стін прикрашена розписом з петриківськими мотивами (в рамках проекту «Більше, ніж ми»), фасад сільської школи в с. Петриківка Дніпропетровської області – оформлено в традиційному стилі художниками студії «Художній узвіз». Колекції одягу: Колекція бренду «Вареники Фешн» – дизайнерський одяг з петриківським принтом (сукні, пальто, сорочки); світові покази – Ukrainian Fashion Week: неодноразово були представлені колекції зі стилізованою петриківкою (дизайнери: Оксана Караванська, Роксолана Богуцька); Gucci x Ukraine (неофіційно) – кросівки з декоративним принтом, натхненням українськими квітами (стилізовано під Петриківку). Посуд та прикраси: тарілки, кубки, глечики з елементами петриківського розпису; масове виготовлення сувенірів: ложки, магніти, шкатулки, вази, декоративні панно.

Основний інструмент етнодизайну: місцева символіка та мотиви (включення образів, сюжетів та символів з пісень, казок, легенд, ремісничих обрядів). Наприклад, сучасна архітектура: Етнографічний центр «Мамаєва Слобода», Київ. Архітектурний ансамбль відтворює образ козацького села з елементами народних мотивів: дерев'яні хати з розписом, різьбою та очеретяними дахами. В основі дизайну – козацька символіка, обрядова культура та українські свята.

Інтер'єри етно-готелів (напр. «Козацький двір» у Полтаві. Таор Карпати). В оздобленні активно використовуються фольклорні мотиви – піч, рушники, образи легендарних персонажів (козак Мамай, Лісовик, Мавка). Символіка: рушникові хрести, сонячні знаки, стилізовані зображення духів природи. Сучасна мода: колекція «Мавка»

від бренду FROLOV. Натхнення українською міфологією (образ Мавки, русалок, духів природи). Тканини з принтами, що стилізують квіти, воду, дерева; елементи з вишитими знаками сонця.

Оксана Караванська – Великодня колекція та Дике поле. Символіка: використання сюжетів із писанок, козацьких легенд, народних переказів. Шрифт стилізований під народний розпис, кольори традиційні (червоний, білий, чорний).

Посуд та декоративне оформлення: колекція тарілок «Казкові мотиви» від ТМ «Добриня». Сучасний етнодизайн активно черпає візуальні ідеї з глибин фольклору та адаптує їх у нові форми – від химерних розписів до стильного одягу та предметів побуту. Це не просто декоративна функція – це візуальна мова культури, яка виражає цінності, історію та ідентичність українського народу.

Перед студентами слід поставити чіткі завдання: створити швидкі й детальні замальовки найхарактерніших орнаментальних мотивів різних традицій народного мистецтва. Ця розробка стане цінною методичною основою, яка допоможе їм у майбутньому розробляти власні творчі композиції та художні вироби. Український дизайн можна охарактеризувати з педагогічної точки зору як багатопланову міжпредметну інтегруючу художньо-проектну діяльність:

- глибокі національні традиції матеріальної та художньої культури;
- сучасні художні, соціокультурні, гуманітарні та технічні знання;
- прийоми художнього зображення та технічного конструювання.

Ця діяльність спрямована на створення національно-культурного предметно-інформаційного середовища, яке з точки зору технічної естетики оцінюється як цілісне, пропорційне та гармонійне (Косяк, 2019:11). У освітньому контексті це сприяє розвитку в студентів-дизайнерів комплексних інтегративних якостей, які виявляються у формуванні національно-культурних стереотипів, національної самоідентифікації та самосвідомості, а також почуття глибокої органічної єдності з українською культурою в усіх сферах їх майбутньої творчої діяльності (Косяк, 2019:11). Дизайн формує та впливає на людину, її психіку та поведінку. Розробка та впровадження нового етнічного стилю має спонукати до відродження елементів традиції, обрядовості, прагнення до ідентифікації з українським народом» (Легенький, 2000:106).

За словами М. Близнюка, «етнодизайн» вважається показником культурно-освітнього розвитку, життя та функціонування кожного народу» (Близнюк, 2017:22-23).

Рис. 1. Роль етнодизайну у підготовці фахівців у промисловому дизайні

Висновки. Сучасна система дизайн-освіти в навчальних закладах має базуватися на глибокому розумінні культурно-історичної спадщини українського народу, його духовних традицій та багатовікової етнічної спадщини. У цьому контексті етнодизайн відіграє ключову роль як дієвий інструмент формування дизайнерської, художньо-естетичної культури, а також розвитку національної ідентичності та самосвідомості молодого покоління. Включення етнодизайну в навчальний процес сприяє всебічному творчому зростанню студентів та формує глибше розуміння українського візуального коду та культури. Такий підхід не тільки збагачує зміст навчання, але й стимулює розвиток аналітичного, дослідницького та проектного мислення. Зна-

йомлячись із традиційними символами, візерунками, кольорними палітрами та формами, студенти набувають не лише професійних знань, а й міждисциплінарних компетенцій, необхідних у сучасному професійному середовищі. Роль етнодизайну у підготовці фахівців у промисловому дизайні відображена на схемі рис. 1.

Таким чином, етнодизайн має стати невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх дизайнерів, адже він не лише зберігає та передає культурну спадщину, а й надихає на створення нових смислів у душі національних традицій, відкриваючи нові горизонти художньо-дизайнерської діяльності в різних сферах сучасного дизайну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близнюк М. М. Український етнодизайн – національний стиль та антиглобалізаційний вимір (педагогічний аспект). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи* 2017. Вип. 57. С. 23–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2017_57_5

2. Косюк В. Р. Розвиток творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти 2019. 278 с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/Kos_dis.pdf
3. Курач М. Формування дизайнерського мислення майбутніх учителів технологій у процесі художньо-проектної діяльності. *Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст* 2015. Кн. 3. С. 273–278.
4. Легенький Ю. Дизайн: культурологія та естетика / Київ. держ. ун-т технологій та дизайну. Київ : КДУТД, 2000. 272 с.
5. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти України ; уклад.: С. У. Гончаренко, І. Ф. Зязюн, Н. Г. Ничкало ; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 2000. 380 с.
6. Сиваш І. О. Концептуальні засади етнодизайну в Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 3. С. 416–420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2018_3_81
7. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Укр. рад. енциклопедія, 1974. 865 с.
8. Хом'як Л. Теоретичні концепції європейського дизайну XX століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 30–31, ч. 1. С. 21–26. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/mystectvo/%D0%92%D0%B8%D0%BF.30-31%20%D0%A7.1.pdf>

REFERENCES

1. Blyzniuk M. M. (2017). Ukrainyskiy etnodyzain – natsionalnyi styl ta antyglobalizatsiinyi vymir (pedahohichnyi aspekt). [Ukrainian ethnodesign – national style and anti-globalization world (pedagogical aspect)]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5 : Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy* 57, 23–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2017_57_5 [in Ukrainian].
2. Kosiuk V. R. (2019). Rozvytok tvorchykh khudozhnikh zdibnostei maibutnikh dyzaineriv u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Development of creative artistic abilities of future designers in the process of professional training] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka prof. osvity / Klasych. pryvat. un-t. Zaporizhzhia, 278 s. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/Kos_dis.pdf [in Ukrainian].
3. Kurach M. (2015). Formuvannia dyzainerskoho myslennia maibutnikh uchyteliv tekhnolohii u protsesi khudozhno-proektnoi diialnosti. [Formation of design thinking of future technology teachers in the process of artistic and project activities]. *Etnodyzain: Yevropeyskyi vektor rozvytku i natsionalnyi kontekst* 3, 273–278. [in Ukrainian].
4. Lehenkyi Yu. (2000). Dyzaïn: kulturolohiia ta estetyka. [Design: Cultural Studies and Aesthetics] / Kyiv. derzh. un-t tekhnolohii ta dyzainu. Kyiv : KDUTD, 272 s. [in Ukrainian].
5. Honcharenko S. U., Ziazun I. F. & Nychkalo N. H. (Comps.). (2000). Profesiina osvita. [Vocational education] : slovnyk : navch. posib. / In-t pedahohiky i psykhologii prof. osvity Ukrainy ; za red. N. H. Nychkalo. Kyiv : Vyscha shk., 380 s. [in Ukrainian].
6. Syvash I. O. (2018). Kontseptualni zasady etnodyzainu v Ukraini. [Conceptual principles of ethnodesign in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 3, 416–420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2018_3_81 [in Ukrainian].
7. Melnychuk O. S. (Ed.). (1974). Slovnyk inshomovnykh sliv. [Dictionary of foreign words]. Kyiv : Ukr. rad. entsyklopediia, 865 s. [in Ukrainian].
8. Khomiak L. (2015). Teoretychni kontseptsii yevropeiskoho dyzainu KhKh stolittia. [Theoretical concepts of 20th century European design]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Mystetstvoznnavstvo* 30–31, Ch. 1, 21–26. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/mystectvo/%D0%92%D0%B8%D0%BF.30-31%20%D0%A7.1.pdf> [in Ukrainian].